

Cyngor Sir Caerfyrddin

Crynodeb Archwiliad Blynyddol 2021

Dyma ein crynodeb o'n archwilio ar gyfer Cyngor Sir Caerfyrddin. Mae'n dangos y gwaith a gwblhawyd ers y Crynodeb Archwilio Blynyddol diwethaf a gyhoeddwyd ym mis Ionawr 2021. Mae ein crynodeb archwilio yn rhan o ddyletswyddau Archwilydd Cyffredinol Cymru.

Mae rhagor o wybodaeth am y dyletswyddau hyn ar gael ar ein [gwefan](#).

Ynglŷn â'r Cyngor

Rhai o'r Gwasanaethau y mae'r Cyngor yn eu darparu

Ffeithiau allweddol

Mae'r Cyngor yn cynnwys 74 o gynghorwyr sy'n cynrychioli'r pleidiau gwleidyddol canlynol:

- Plaid Cymru 37
- Llafur 17
- Annibynnol 13
- Annibynnol Newydd 4
- Annibynnol Digysylltiad 1
- Ceidwadwyr Cymreig Digysylltiad 1
- Yn wag 1

Gwariodd y Cyngor £371.5 miliwn ar ddarparu gwasanaethau¹ yn ystod 2020-21, y pedwerydd gwariant uchaf o'r 22 o gynghorau unedol yng Nghymru.

¹ Rydym yn diffinio gwario ar wasanaethau fel cost gwasanaethau a godir ar y gronfa gyffredinol o'r Dadansoddiad Cyllid Gwariant, llai unrhyw gost gwasanaethau'r Cyfrif Refeniw Tai ac adio praeseptau, ardollau a llog ar ddyledion.

Ffeithiau allweddol

Ar 31 Mawrth 2021, roedd gan y Cyngor £134.1 miliwn o gronfeydd wrth gefn ariannol defnyddiadwy². Mae hyn yn cyfateb i 36.1% o wariant blynyddol y Cyngor ar wasanaethau, y drydedd ganran uchaf o'r 22 o gynghorau unedol yng Nghymru³.

Ystyrir bod 5 o 112 o ardaloedd Cyngor Sir Caerfyrddin yn y 10% mwyaf difreintiedig o ardaloedd Cymru, dyma'r wythfed isaf o'r 22 o gynghorau unedol yng Nghymru⁴.

Rhagwelir y bydd poblogaeth Sir Gaerfyrddin yn cynyddu 4% rhwng 2020 a 2040 o 188,517 i 196,106, gan gynnwys gostyngiad o 5.9% yn nifer y plant, gostyngiad o 3.2% yn nifer y boblogaeth o oedran gweithio a chynnydd o 29.1% yn nifer y bobl 65 oed a hŷn⁵.

Dyletswyddau'r Archwilydd Cyffredinol

Fe wnaethom gwblhau gwaith yn ystod 2020-21 i gyflawni'r dyletswyddau canlynol

- **Gwelliant parhaus**

Bu'n rhaid i'r Cyngor sefydlu trefniadau i wneud gwelliannau parhaus, gan gynnwys cynlluniau ac adroddiadau cysylltiedig, a bu'n rhaid i'r Archwilydd Cyffredinol asesu a oedd y Cyngor yn bodloni'r gofynion hyn yn ystod 2020-21.

- **Archwilio Cyfrifon**

Bob blwyddyn, mae'r Archwilydd Cyffredinol yn archwilio datganiadau ariannol y Cyngor i sicrhau bod arian cyhoeddus yn cael ei gyfrifo'n briodol.

- **Gwerth am arian**

Mae'r Archwilydd Cyffredinol yn ystyried a yw'r Cyngor wedi rhoi trefniadau ar waith i gael gwerth am arian ar gyfer yr adnoddau y mae'n eu defnyddio, ac mae'n rhaid iddo fod yn fodlon ei fod wedi gwneud hyn.

- **Egwyddor datblygu cynaliadwy**

Mae angen i gyrff cyhoeddus gydymffurfio â'r egwyddor datblygu cynaliadwy wrth bennu a chymryd camau i gyflawni eu hamcanion llesiant. Rhaid i'r Archwilydd Cyffredinol asesu i ba raddau y maen nhw'n gwneud hyn.

² Rydym yn diffinio cronfeydd ariannol defnyddiadwy fel cronfeydd y gellir eu defnyddio ar gyfer costau referniw, pan nad yw'r diben yn cael ei ddiogelu gan y gyfraith. Dyma gyfanswm y gronfa gyffredinol, cronfeydd wrth gefn a glustnodwyd a balansau ysgolion. Nid yw'n cynnwys cronfeydd wrth gefn Cyfrif Refeniw Tai, derbyniadau a grantiau cyfalaf heb eu defnyddio.

³ Ffynhonnell: Datganiad o Gyfrifon 2020-21

⁴ Diffinnir ardal yn y cyd-destun hwn fel 'Ardal Cynnyrch Ehangach Is'. Ffynhonnell: StatsCymru

⁵ Ffynhonnell: StatsCymru

Rydym yn parhau i gydnabod y straen enfawr ar wasanaethau cyhoeddus ac i weithio mewn ffordd sy'n ceisio lleihau'r effaith ar ymateb cyrff cyhoeddus i COVID-19, gan barhau i gyflawni ein dyletswyddau statudol.

I gyflawni dyletswyddau'r Archwilydd Cyffredinol, rydym yn cwblhau prosiectau penodol, ond rydym hefyd yn dibynnu ar waith archwilio arall, a gwaith rheoleiddwyr megis Arolygiaeth Gofal Cymru ac Estyn (yr arolygiaeth addysg). Rydym yn ystyried canfyddiadau ein gwaith archwilio wrth asesu a yw'r cyngor wedi rhoi trefniadau ar waith i sicrhau gwerth am arian. Caiff ein canfyddiadau a'n casgliadau eu crynhoi isod.

Yr hyn a ganfuwyd gennym

Archwiliad o Gyfrifon 2020-21 Cyngor Sir Caerfyrddin

Bob blwyddyn rydym yn archwilio datganiadau ariannol y Cyngor.

Ar gyfer 2020-21:

- rhoddodd yr Archwilydd Cyffredinol farn ddiamedd a theg ar ddatganiadau ariannol y Cyngor ar 24 Medi 2021, yn unol â'r dyddiad cau statudol.
- paratowyd Datganiad Llywodraethu Blyneddol ac Adroddiad Naratif y Cyngor yn unol â Chod y Sefydliad Siartredig Cyllid Cyhoeddus a Chyfrifyddiaeth (CIPFA) a chanllawiau perthnasol. Roeddent hefyd yn gyson â'r datganiadau ariannol a baratowyd gan y Cyngor a gyda'n gwybodaeth am y Cyngor.
- roedd ansawdd y datganiadau drafft a gyflwynwyd i'w harchwilio yn dda ar y cyfan.
- gwnaed nifer o newidiadau i ddatganiadau ariannol y Cyngor yn deillio o'n gwaith archwilio, a adroddwyd i'r Pwyllgor Archwilio yn ein Hadroddiad Archwilio Datganiadau Ariannol ym mis Medi 2021.
- yn ogystal â chyfrifoldebau'r Archwilydd Cyffredinol dros archwilio datganiadau ariannol y Cyngor, mae hefyd yn gyfrifol am ardystio nifer o hawliadau grant a ffurflenni. Nid yw ein gwaith hyd yma wedi nodi unrhyw faterion o bwys.
- cyflwynodd yr Archwilydd Cyffredinol y dystysgrif yn cadarnhau bod yr archwiliad o gyfrifon ar gyfer 2020-21 wedi'i gwblhau.

Ein gwaith mewn ymateb i bandemig COVID-19

Mewn ymateb i bandemig COVID-19, newidiwyd dull a phwyslais ein gwaith archwilio perfformiad mewn llywodraeth leol a chyrrff eraill. Ceir crynodeb isod o rywfaint o'r gwaith yr ydym wedi'i wneud mewn ymateb i'r pandemig ar draws nifer o sectorau, y mae llawer ohono yn berthnasol i lywodraeth leol.

Gwnaethom gynnal prosiect i gefnogi ymdrechion y sector cyhoeddus trwy rannu'r hyn a ddysgwyd drwy'r pandemig. Nod y prosiect yw helpu i ysgogi rhywfaint o syniadau, a chyfnewid arferion. [Mae rhagor o wybodaeth ar gael ar ein gwefan.](#)

Ym mis Mawrth 2021, cyhoeddwyd [adroddiad cenedlaethol](#) gennym yn nodi trosolwg o'r cynnydd hyd yma o ran Profi, Orlhain, Diogelu yng Nghymru. Ym mis Rhagfyr 2020, gwnaethom hefyd gyhoeddi rhai o [arsylwadau](#) yr Archwilydd Cyffredinol ar y broses o gaffael a chyflenwi cyfarpar diogelu personol yn ystod pandemig COVID-19, ac yna [adroddiad](#) ym mis Ebrill 2021. Ym mis Mehefin 2021, gwnaethom hefyd gyhoeddi ein [hadroddiad](#) ar weithredu'r rhaglen frechu COVID-19 yng Nghymru.

Gwelliant parhaus

Ardystiodd yr Archwilydd Cyffredinol fod y Cyngor wedi cyflawni ei ddyletswyddau Mesur Llywodraeth Leol (Cymru) 2009 sy'n weddill ar gyfer y flwyddyn ariannol 2020-21, fel y'i harbedwyd gan orchymyn a wnaed o dan Ddeddf Llywodraeth Leol ac Etholiadau (Cymru) 2021.

Cynaliadwyedd ariannol

Yn ystod 2020-21, buom yn archwilio cynaliadwyedd ariannol pob cyngor yng Nghymru. Ym mis Hydref 2021, daethom i'r casgliad yn ein [hadroddiad](#) bod: **Cyngor Sir Caerfyrddin mewn sefyllfa dda i gynnal ei gynaliadwyedd ariannol a bod ganddo gynlluniau ar waith i gyflawni'r arbedion effeithlonrwydd sydd eu hangen i fodloni'r bwlch cyllido sydd wedi ei nodi yn y dyfodol.**

Gwnaethom hefyd gyhoeddi dau adroddiad cryno cenedlaethol: yr [adroddiad cyntaf](#) ym mis Hydref 2020 a'r [ail adroddiad](#) ym mis Medi 2021.

Cynllunio adferiad

Yn ystod 2020-21, gwnaethom adolygu'r trefniadau yr oedd pob cyngor yng Nghymru yn eu rhoi ar waith i gefnogi cynllunio adferiad. Yng Nghyngor Sir Caerfyrddin, gwnaethom y gwaith hwn yn barhaus, gan ddarparu adborth amser real pan fo hynny'n briodol.

Adolygiad o wasanaethau cynllunio (Gorffennaf 2021)

Adolygodd ein gwaith a oedd y gwasanaeth cynllunio yn cyflawni ei amcanion ei hun, ac yn cefnogi'r Cyngor i gyflawni ei amcanion cyffredinol. Yn gyffredinol, canfuom yn ein [hadroddiad](#) fod **angen mynd i'r afael ar frys â materion perfformiad sylweddol a hirsefydlog yn y gwasanaeth cynllunio er mwyn helpu i gynorthwyo'r gwaith o gyflawni uchelgeisiau'r Cyngor.**

Adolygiad o wasanaethau gwastraff (Gorffennaf 2021)

Adolygodd ein gwaith a oes gan y Cyngor drefniadau priodol ar waith i gynllunio a darparu ei wasanaethau gwastraff yn gynaliadwy. Canfuom yn ein hadroddiad fod y **Cyngor wedi cyrraedd ei dargedau ailgylchu statudol ac wedi drafftio strategaeth yn ddiweddar i wneud ei wasanaeth gwastraff yn fwy cynaliadwy, ond nid yw wedi cwblhau'r strategaeth nac wedi cael cynllun clir ar gyfer mynd i'r afael â'r nifer fawr o achosion o dipio anghyfreithlon yn y sir.**

Arolygiaethau eraill

Gwnaethom hefyd ystyried adroddiadau Arolygiaeth Gofal Cymru (AGC) ac Estyn yn ogystal ag unrhyw gamau dilynol a gymerwyd gan y Cyngor mewn ymateb iddynt. Cynhaliodd Arolygiaeth Gofal Cymru Archwiliad Sicrwydd yng Nghyngor Sir Caerfyrddin yn 2021. Anfonwyd llythyr at y Cyngor ar ei ganfyddiadau ym mis Tachwedd 2021. Ni chyhoeddwyd unrhyw adroddiadau gan Estyn yn ymwneud â Chyngor Sir Caerfyrddin ers ein Crynodeb Archwilio Blynyddol diwethaf.

Astudiaethau llywodraeth leol

Yn ogystal â gwaith lleol ym mhob cyngor, bob blwyddyn rydym hefyd yn cynnal astudiaethau ar draws y sector llywodraeth leol i wneud argymhellion ar gyfer gwella gwerth am arian. Ers yr adroddiad gwella blynyddol diwethaf, rydym wedi cyhoeddi'r adroddiadau canlynol:

Gwasanaethau dewisol (Ebrill 2021)

Mae pwysau ariannol wedi arwain at gynghorau'n lleihau gwariant a thorri gwasanaethau, ond mae'r pandemig wedi dangos bod gwasanaethau llywodraeth leol yn hanfodol i gadw pobl yn ddiogel ac yn iach. Canolbwyntiwyd ar sut mae cynghorau'n diffinio gwasanaethau, y systemau a'r prosesau y maen nhw wedi'u defnyddio i adolygu gwasanaethau a pha mor gadarn yw'r rhain. Mae'r galw am rai gwasanaethau hanfodol yn parhau i gynyddu ac nid yw cynghorau'n hyderus y gallant barhau i ddarparu'r gwasanaethau hyn yn wyneb y galw cynyddol a chymhleth hwn. Mae angen i gynghorau fanteisio ar y cyfle i adnewyddu, ailbriso ac ailosod yr hyn y maen nhw'n ei wneud a dysgu o'r pandemig er mwyn adeiladu dyfodol gwell. Cyhoeddwyd ein hadroddiad ym mis Ebrill 2021.

Adfywio canol trefi yng Nghymru (Medi 2021)

Rhwng 1950 a 1980, blaenoriaethodd awdurdodau lleol adfywio canol trefi gan greu mannau manwerthu newydd a mwy. Fodd bynnag, mae dewisiadau polisi yn y gorffennol, disgwyliaidau newidiol defnyddwyr a datblygiadau technolegol bellach yn cael effaith andwyol ar lawer o ganol trefi Cymru. Ac mae'r pandemig wedi creu heriau i lywodraeth leol a llywodraeth ganolog, gydag un o bob saith siop ar strydoedd mawr Cymru bellach yn wag, er i Lywodraeth Cymru fuddsoddi ac ysgogi £892.6 miliwn yn ystod y saith mlynedd diwethaf. Nid oes gan awdurdodau lleol y gallu i ymateb i'r sefyllfa hon ac nid ydynt bob amser yn defnyddio'r pwerau sydd ganddynt i helpu i adfywio trefi. Er mwyn sicrhau'r canlyniadau lleol gorau, mae angen alinio polisiâu a chydweithio, a blaenoriaethu adnoddau ar ganol trefi. Cyhoeddwyd ein hadroddiad ym mis Medi 2021.

Gwaith wedi'i gynllunio ar gyfer 2021-22

Buom hefyd yn edrych ar yr heriau a'r cyfleoedd allweddol sy'n wynebu'r Cyngor. Gallai'r rhain gael effaith ar allu'r Cyngor i gyflawni ei rwymedigaethau cyfreithiol mewn perthynas â'r egwyddor datblygu cynaliadwy a'r defnydd o'i adnoddau.

Y risg a'r mater mwyaf arwyddocaol sy'n wynebu cynghorau a'r sector cyhoeddus ehangach yn ystod 2021-22 yw pandemig COVID-19 o hyd. Rydym wedi llunio ein gwaith i roi sicrwydd a her mewn ffordd sy'n helpu i gefnogi'r Cyngor drwy'r cyfnod hwn. Mae ein gwaith arfaethedig ar gyfer 2021-22 yn cynnwys:

- Sicrwydd ac asesu risg gan gynnwys canolbwyntio ar:
  - Deddf Llywodraeth Leol ac Etholiadau (Cymru) 2021
  - Cynllunio adferiad
  - Cynlluniau lleihau carbon
  - Trefniadau hunanasesu
  - Sefyllfa ariannol
- Llamu Ymlaen – wrth i'r byd symud ymlaen, gan ddysgu o'r pandemig, mae'r adolygiad hwn yn edrych ar ba mor effeithiol y mae cynghorau'n cryfhau eu gallu i drawsnewid, addasu a chynnal y gwaith o ddarparu gwasanaethau, gan gynnwys y rhai a ddarperir mewn partneriaeth â rhanddeiliaid a chymunedau allweddol.
- Archwiliad adrodd ar wella.

Mae'r Archwilydd Cyffredinol yn annibynnol ar y llywodraeth, ac fe'i penodir gan Ei Mawrhydi y Frenhines. Mae'r Archwilydd Cyffredinol yn ymgymryd â'i waith gan ddefnyddio staff ac adnoddau eraill a ddarperir gan Swyddfa Archwilio Cymru, sy'n fwrdd statudol a sefydlwyd at y diben hwnnw ac i fonitro a chynghori'r Archwilydd Cyffredinol. Y Senedd sy'n dwyn Swyddfa Archwilio Cymru i gyfrif.

Mae'r Archwilydd Cyffredinol yn archwilio cyrff llywodraeth leol yng Nghymru, gan gynnwys awdurdodau unedol, yr heddlu, awdurdodau tân acachub, parciau cenedlaethol a chynghorau cymuned. Mae hefyd yn cynnal astudiaethau gwerth am arian llywodraeth leol, yn asesu cydymffurfiaeth â gweddill gofynion Mesur Llywodraeth Leol (Cymru) 2009 a gall gynnal arolygiadau arbennig o dan Ddeddf Llywodraeth Leol ac Etholiadau (Cymru) 2021.

Y tu hwnt i lywodraeth leol, yr Archwilydd Cyffredinol yw archwilydd allanol Llywodraeth Cymru a'r cyrff cyhoeddus a noddir ganddi a chyrff cysylltiedig, Comisiwn y Senedda chyrff y Gwasanaeth Iechyd Gwladol yng Nghymru.

Archwilio Cymru yw'r enw cyfunol anstatudol ar gyfer Archwilydd Cyffredinol Cymru a Swyddfa Archwilio Cymru, sy'n endidau cyfreithiol ar wahân gyda'u swyddogaethau cyfreithiol eu hunain, fel y disgrifir uchod. Nid yw Archwilio Cymru yn endid cyfreithiol.

We welcome correspondence and telephone calls in Welsh and English. Corresponding in Welsh will not lead to delay. Rydym yn croesawu gohebiaeth a galwadau ffôn yn Gymraeg a Saesneg. Ni fydd gohebu yn Gymraeg yn arwain at oedi.

Mae'r ddogfen hon hefyd ar gael yn Gymraeg.